

Richard Klingspor visar fram en bild av en av de två kattsulpturer Vigeland gjort.

Vigeland's katter och andra skulpturskrönor

Två svenska konstsamlare som kunde se på varandras praktvillor tvärs över viken och som konkurrerade i att köpa skulpturer av Gustav Vigeland – konstnären som inte tålde kritik och som hade ett "ohälsosamt drag" på både ogifta och gifta kvinnor. Samt två av de mest skräckinjagande katterna konstvärlden har sett.

Text och foto: Björn Lindahl

Richard Klingspor sparade inte på krutet när han höll föredrag om Vigeland och hans två svenska mecenater Ernest Thiel och Klas Fåhreus i Norsk-svensk forening den 11 mars.

Klingspor arbetar till vardags med den största agenturen för operasångare i Norge, men han är också varannan vecka på sommarhalvåret guide i Vigelandsparken, som han började gå runt i när han kom till Norge för 20 år sedan.

- Till en början hade jag svårt för hans skulpturer, som jag uppfattade som smått fascistoida. Men det har ändrat sig helt, säger han.

Idag bidrar han till forskningen och minnet av Gustav Vigeland på flera sätt. Han har bland annat transkriberat alla konstnärens brev till Elin Danielsson, en finsk kvinna som Vigeland förälskade sig i. Men kärleken gick mest åt ena hållet. Elin lämnade Vigeland – något han inte var van vid och som tog honom hårt.

I ett annat brev, till konstsamlaren Klas Fåhræus (1863-1944) upptäckte Klingspor att två skulpturer som hittills varit bortglömda nämns i breven. Det handlar om två katter av smidesjärn och de enda konstverken av det slaget från Vigeland som finns i Sverige.

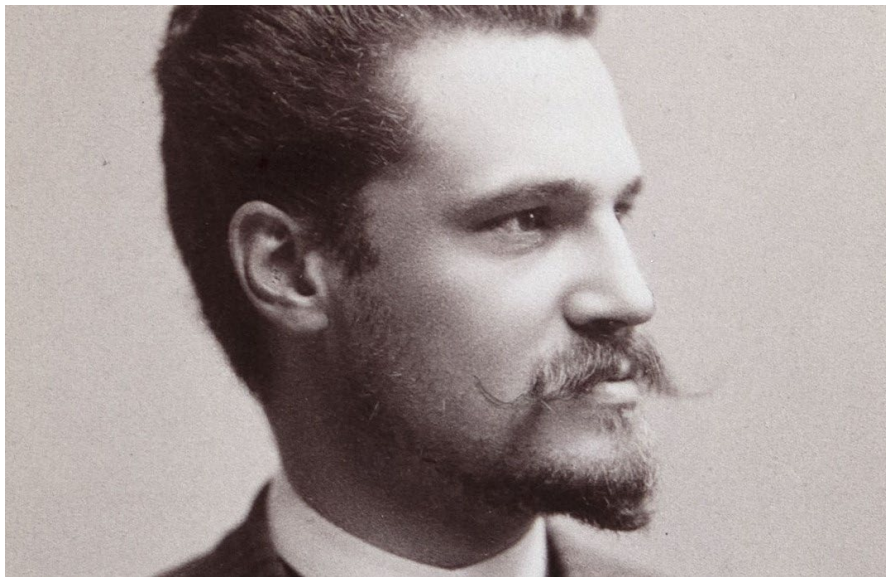
Statyn av Rikard Nordraak står På Nordraaks plass, vid Holbergs gate. Runt den är ett smidesjärnsstaket och framför står de två kattmonstren.

Det var Klas Fåhræus som beställde katterna. De liknar två groteska, kattliknande, djur som står framför Vigelands staty av Richard Nordraak (den unge mannen som skrev melodin till nationalsången "Ja vi elsker" och som dog bara 24 år gammal av tuberkulos). Statyn avdukades 1911.

Varför var Vigeland så besatt av katter? Han förklarade aldrig sin konst, men nämnde en gång något om en katt han sett som ung, som hade "klistrats upp" på ett hustak. Han utförde emellertid uppdraget från Fåhræus, som också köpte andra skulpturer av honom, åtta sammanlagt.

Det var precis lika många som Ernest Thiel (1859-1947) fick köpa, bankiren och industrimannen som var en av Sveriges rikaste personer, men vars konstnärliga intresse inte väcktes förrän han skiljde sig från sin fru och gifte sig med barnflickan Signe Marie Peters istället, 1897. Hon hade konstnärliga ambitioner och introducerade Ernest till sina vänner.

- Hon får honom att öppna sig och sin förmögenhet till konsten, säger Richard Klingspor.

Ernest Thiel i 30-årsåldern, då han hade gift sig med Signe Marie Peters.

Foto: Gösta Florman

Tur var det för Gustav Vigeland, som hade det knapert i Kristiania, som Oslo kallades på den tiden.

Klas Fåhræus, som också var en känd konstskribent, besökte honom i hans ateljé och beskrev det senare i en artikel i Svenska Dagbladet den 27 mars 1906, som går att läsa på Kungliga Bibliotekets nätsidor: <https://tidningar.kb.se/6qjmdnzi05l7hc1/part/1/page/8?q=Vigeland>

”Det var ej utan möda, som jag på höjden af en övergifven kyrkogård uppletade en gränd, som, ensligt midt i Kristiania centrum, svarade på den adress, jag sökte, med det lofvande namnet Sorgenfribakken.

Min knackning på dörren till en usel träkåk möttes prompt af en gestalt i blårandig arbetsblus. Som i tonen hos en man, som icke har någon tid att förspilla, gaf sig tillkänna som Vigeland – den unge stormästaren i den nordiska skulpturen.”

Klas Fåhræus beskriver hur det i ateljén – där kaminen i ena hörnet nätt och jämnt fick upp temperaturen till 17 grader – stod utkast till ett par hundra skulpturer, dock inte Abelmonumentet, som hade skickats till gjutning.

Monumentet över det unga matematikgeniet Nils Henrik Abel, som dog nästan lika ung som Nordraak, 26 år gammal, var avgörande för Vigeland.

- Det var den största tävlingen om en skulptur i Norge på många år. Vigeland hade inte pengar till att köpa lera och var tvungen att förstöra många av sina skulpturer för att få material till den.

Vigeland i sin atelje på Hammersborg i Oslo.

Foto: Inga Syvertsen

Vigelands förslag bröt med förutsättningarna för monumentet, som var tänkt att placeras framför Oslo Universitet på Karl Johan, vid sidan av de två statyerna av Peter Andreas Munch och Anton Martin Schweigaard.

- Medan de andra skulptörerna skickar in förslag om en man som sitter eller står, väljer Vigeland att göra något helt annat, säger Richard Klingspor.

Som Tone Vigeland skriver i sin bok "Skulpturer og minnesmerker i Oslo":

"Vanlig skikk og bruk i portrettskulpturene er å fremstille modellen med portrettlikhet, og i det minste når det gjelder statuene, i sin samtids drakt. Det vakte derfor sensasjon og ikke lite forvirring da Gustav Vigeland i 1902 deltok i konkurransen om et monument over matematikeren Niels Henrik Abel med et utkast av en stående naken ung mann, svevende gjennom luften, båret av to mannlige figurer i diagonal stilling på høy sokkel.»

Att Vigeland till sist vann tävlingen kunde han delvis tacka svenska konstvänner för. Ernest Thiel tog nämligen kontakt, genom ett brev till Vigeland 13 juni 1904, där han skriver att han förstår att Vigeland har ont om pengar, men har en del färdiga verk:

”...som jag i alla fall önskar, att en gång bli ägare till något arbete af Eder hand, vill jag härmed endast fråga, huruvida ni verkligt är i behof av någon liten handräckning för ögonblicket, hvilket i så fall vore at anse som förskott på ett blifvande förvärv.”

Gustav Vigeland svarade omedelbart och åtta dagar senare skickade Thiel 2 000 kronor. 136 000 kronor i dagens penningvärde!

- Pengarna räddade Vigelands privatekonomi, säger Richard Klingspor.

Senare spreds ett rykte om att det fanns en risk för att Vigelands Abelmonument skulle försvinna till Stockholm. Det fick kommittén att bestämma sig. Gustav Vigeland fick besked att han skulle få 50 000 kronor (3,4 miljoner kronor i dagens penningvärde) för att göra monumentet.

Som ett led i kampanjen för att Gustav Vigeland skulle få utföra sin Fontänskulptur gavs det också ut en bok om projektet, som Richard Klingspor visade upp.

När Klas Fåhræus besöker Vigeland i hans ateljé ett par år senare är han redan i gång med sitt nästa projekt – en fontänskulptur.

”Till slut vände jag härefter min uppmärksamhet mot ett tjugotal öfver ateljén spridda enfotshöga gruppsskisser i vax, som jag sparat till sist då de tydligen voro afsedda att bilda ett samverkande helt.”

Vigeland berättade att de var tänkta för en fontän på Karl Johan, nedanför Stortinget, ungefär framför Grand hotell.

”Från en jätteskål, uppburen af sex titaner – så ungefär var konstnärens plan – flödade vattnet ut och över i en cirka 30 meter lång och 20 meter bred bassäng, som, uppburen af en röd granitfot, vaktades av 20 2-metershöga bronsgrupper i likartade stil”.

”Titanerna” som bär skålen i Vigelands fontänsulptur.

Fontänsulpturen kostade till sist 22-23 miljoner norska kronor, i dagens penningvärde. Den placerades i Vigelandsparken efter att Vigeland gjort ett avtal med Oslo kommun om att allt han gjorde skulle tillhöra kommunen, bara de stod för kostnaderna och en ny ateljé där Vigeland också kunde bo.

För att få Oslo kommun att gå med på detta spreds återigen ryktet att skulpturen skulle kunna hamna i Sverige, vilket gjordes mer trovärdig av att Ernest Thiel bidrog med 50 000 kronor – 3,4 miljoner kronor idag – till den insamling som startade för att fontänen skulle kunna uppföras.

- De första skisserna av fontänen är från 1896 och vattnet skruvades på 1947, fyra år efter Vigelands död. Men då visst han precis hur den skulle bli, säger Richard Klingspor.

Aftenposten skriver 1907: ”Med sin storartade gave har bankdirektør Thiel for alltid knyttet sitt navn til reisingen av Vigelands Fontæne i Kristiania, og givet et nytt bevis på sin varme og uegennyttige interesse for Vigelands kunst.”

Att säga att Osloborna idag känner till Ernest Thiels roll är en överdrift. Men i hans fotspår går idag Richard Klingspor. Även om han inte har samma ekonomiska resurser, så spårade han

upp Vigelands katter på Lidingö i Stockholm på det som idag kallas Högberga gård och som är ett konferenscenter. De var de enda konstverken som inte auktionerades bort när Klas Fåhræus gick konkurs, eftersom de var faststöpta. Ingen visste vem som hade gjort skulpturerna och de var i eländigt skick.

Richard Klingspor var drivkraften bakom att de konserverades, liksom en skulptur på Vår Frelsers gravlund i Oslo. Nu är han bekymrad för bysten av Alfred Nobel framför Nobelinstitutet.

- Den ser inte bra ut! säger han.

Om någon känner till andra okända eller vanvårdade verk av Gustav Vigeland är det bara att ta kontakt...